

იაკობ გოგებაშვილი როგორც ისტორიკოსი

იაკობ გოგებაშვილი კარგად ხედავდა საქართველოს ისტორიის შესწავლის როგორც მეცნიერულ, ისე საგანმანათლებლო და აღმზრდელობით მნიშვნელობას. მას მიაჩნდა, რომ მშობლიური ქვეყნის ისტორიის საფუძვლიანი ცოდნის გარეშე წარმოუდგენელია მსოფლიო ისტორიული პროცესების გაგება, საზოგადოებრივი ცხოვრების განვითარების საერთო მიმართულების განსაზღვრა. ამიტომ მოუწოდებდა მოზარდ თაობასა და მთელ მოსახლეობას, რათა უპირველესი ყურადღება ქართველი ერის მდიდარი წარსულის შესწავლას დათმობოდა (გოგებაშვილი, 1990/V: გვ. 58).

იაკობს, ისევე როგორც ილიასა და სხვა ქართველ სამოციანელებს, მიაჩნდა, რომ ისტორიის დავიწყება, საკუთარი წარსულისა და კულტურის უგულვებელყოფა ერის გადაგვარებასა და დაღუპვას მოასწავებს: „ისტორიაში ვერ მოსძებნით ისეთ მაგალითსა, რომ ერს ელაღატნოს თავისი ეროვნებისათვის, ეროვნული კულტურისათვის, და არ გახრწნილოყოს“, -წერდა იაკობი (გოგებაშვილი, 1990/III: გვ. 215).

ისტორიას პრაქტიკული მნიშვნელობაც აქვს, იმ თვალსაზრისით, რომ მომავლის განჭვრეტაში გვშველის. იაკობი ხაზგასმით მიუთითებდა, რომ წარსული ცხოვრების მაგალითებით, ჩვენი ძლიერი და სუსტი მხარეების, მიღწევებისა და წარუმატებლობათა ჩვენებით ისტორია საგულისხმო, ჭკუის სასწავლ გაკვეთილს გვიძღვნის. „... სამშობლო ისტორიის შესწავლას უბრალო ცნობისმოყვარეობა არა აქვს მიზნად. დიდი ხანია ნათქვამია, რომ ისტორია მოძღვარია ერისათვის. ხოლო მოძღვრობას ისტორიული მოთხრობანი მაშინ გაუწევენ მოსწავლეთა, როცა იგინი გარკვევით და ნათლად დაუხატავენ მათ თვალწინ, თუ რა უშლიდა და რა უმართავდა ხელს ჩვენ ერსა წარსულში, რისგან სუსტდებოდა და ეცემოდა იგი ძირსა და რისგან ძლიერდებოდა და ძაღლონით ივსებოდა. მხოლოდ ამისთანა მოთხრობებს შეუძლიან მისცენ ნაციონალური გაკვეთილები მოსწავლეთა და ჩააგონონ მათ, თუ რას უნდა ერიდოს ჩვენი ერი აწმდგომში, რას უნდა ეტრფოდეს, საითკენ უნდა მიისწრაფოდეს, რათა აწმდგომი თავისი არსებობა მან გააძლიეროს და მომავალიც სანატრელი მოამზადოს“.

ამდენად, იაკობ გოგებაშვილი ისტორიული ცოდნის მიღებას გადამწყვეტ მნიშვნელობას ანიჭებდა აღსაზრდელებში ეროვნული ცნობიერების, მოქალაქეობრივი შეგნების განსავითარებლად და, რაც არანაკლებ მნიშვნელოვანია, მას მათი გონებრივი ძალების სრულყოფის საუკეთესო საშუალებადაც თვლიდა.

საყურადღებოა და დღეისთვისაც გასათვალისწინებელია იაკობ გოგებაშვილის აზრი, რომ მშობლიური ლიტერატურის, ისტორიის, გეოგრაფიის სათანადო დონეზე სწავლება, გარდა შესაბამისი ცოდნის დაუფლებისა, აღსაზრდელთა სწორ მსოფლმხედველობრივ ფორმირებასაც უწყობს ხელს, რაშიც იგი საზოგადოებრივი ცხოვრების პროგრესისადმი რწმენასა და მისი განხორციელების რეფორმისტული გზის აღიარებას გულისხმობდა: „... მშობლიური ენის, მშობლიური ლიტერატურის, სამშობლოს გეოგრაფიისა და ისტორიის ცოდნა ყრმაში ნერგავს მხსნელ რეალიზმს, რომელიც მას იცავს უნიადაგო, ფანტასტიკური გატაცებებისაგან, და მტკიცედ აყალიბებს მასში რწმენას, რომ პროგრესისა და საყოველთაო კეთილდღეობის გზით სვლა შეიძლება მხოლოდ თანდათანობით, ნახტომების, ძალადობისა და რყევათა გარეშე მშვიდობიანი რეფორმების საშუალებით“ (გოგებაშვილი, 1990/IV: გვ. 313). ამ ამონარიდიდან ნათლად ჩანს ის დიდი და მრავალმხრივი მნიშვნელობა, რასაც ისტორიას ანიჭებდა დიდი ქართველი მოაზროვნე.

ახალგაზრდობასა და მთელ საზოგადოებაში ისტორიული ცოდნის გავრცელებისთვის უპირველესი მნიშვნელობა კარგი სახელმძღვანელოების შედგენას ენიჭებოდა, რომლებიც კანონიერი ეროვნული სიამაყის გრძნობით აღავსებდნენ მკითხველებს გმირული წარსულის გამო და დააფიქრებდნენ იმ მანკიერებებზე, რომელთა დაძლევაზედაც არის დამოკიდებული ერის მომავალი. თვითონ იაკობი სწორედ ამ მოსაზრებით ხელმძღვანელობდა, როცა თავის მშვენიერ ისტორიულ მოთხრობებს წერდა: „ამ მოსაზრებით ჩვენ ისტორიულ მოთხრობებში ვხსნით, ვარკვევთ თუ რა ასუსტებდა წარსულში ჩვენს ერსა და რა აყენებდა მას აყვავების გზაზე. მაგალითად, განცალკევება საქართველოს კუთხეებისა ნამდვილი შხამი იყო ჩვენი ერისათვის, ერთობა კი - უებარი ნამალი, ამ აზრს, სხვათა შორის, ჩვენ ვიხსენებთ რამდენჯერმე, როცა ისტორიული მომენტი მარჯვე შემთხვევას გვაძლევს და ამით ყმანვილს ვუნერგავთ გულში, რომ ჩვენი ერის წარმატება და აყვავება ყოვლად შეუძლებელია ნაციონალური ერთობის გარეშე...“ (გოგებაშვილი, 1990/V: გვ. 670).

ამასთან, აუცილებელი სიფხიზლის მოდუნების შემთხვევაში ისტორიულ თხზულებებს სარგებლობის ნაცვლად ვნების მოტანა შეეძლო. მაგალითად, საბავშვო ჟურნალ „ნობათის“ მიმოხილვისას იაკობი ყურადღებას ამახვილებს ისტორიული შინაარსის ერთ საყმანვილო წერილზე და სავსებით სწორად აკრიტიკებს მას: „ლეგენდა პაატა თებურიშვილზედ შეადგენს სწორედ მახინჯ ნაწილს „ნობათისას“. წარმოიდგინეთ ისტორიული ჭორების ნაფლეთები, უნიჭოდ მოგონილნი, კიდევ უფრო უნიჭოდ გამეორებულნი, უხეიროდ ერთმანეთზედ მიბმულნი, მოკლებულნი ყოველს ღირსებას გონებითის ნაწარმოებისას და თქვენ შეადგენთ უტყუარ აზრს ამ ლეგენდაზედ... ისტორიული გმირები აქ ისე მოქმედებენ, თითქო უბრალო მოხეტიალენი იყვნენ, გზასა და კვალს დაბნეულნი...“ (გოგებაშვილი, 1989/I: გვ. 338).

იაკობი თვითონ მიუთითებდა რიგ ისტორიულ პირებსა და მოვლენებზე, რომელთა გაცნობა ბავშვებისათვის სასარგებლოდ და საჭიროდ მიაჩნდა. „აიღეთ, მაგალითად ამილახვრის წინაპრის, აზნაურის ზედგენიძის თავდადება...

ან რა საბავშვო საკითხავი შეედრება მოთხრობას თევდორე მღვდლის თავდადებულობაზედ..." (გოგებაშვილი, 1989/1: გვ. 341). იაკობს მიაჩნდა, რომ ბავშვებმა უნდა შეიყვარონ ისტორიული ნაწარების კითხვა, რათა ინტელექტუალური საქმიანობა მოთხოვნილებად ექცეთ, განათლებულ და მოაზროვნე ადამიანებად ჩამოყალიბდნენ.

იაკობი, პირველ რიგში, თვითონ ხელმძღვანელობდა მის მიერ ჩამოყალიბებული პრინციპული დებულებებით, როცა ისტორიული ხასიათის მოთხრობებს წერდა. საყმაწვილო მოთხრობის „მეფე ერეკლე და ინგილო ქალი“ - შექმნის მოტივზე საუბრისას იგი აღნიშნავს, რომ სურდა ამ თითქმის უყურადღებოდ მიტოვებული უძველესი ქართული მხარის მკვიდრთათვის შეეხსენებინა მათი გმირული წარსული, ის, რომ ჩვენი ისტორიის ურთულეს მონაკვეთებში ინგილოები ბურჯად ედგნენ საქართველოს. „ლიტერატურულ წერილს ვამჯობინებ ბელეტრისტული ფორმა, - წერდა იაკობი, - რადგან ეს უკანასკნელი ბევრად უფრო ეადვილება ხალხს, ბევრად უფრო გასაგებია, უფრო ცოცხლად და ძლიერად მოქმედებს მასზედ და დიდხანს რჩება მის გონებასა და სახსოვარში. მე იმედი მაქვს, რომ ერთი წლის განმავლობაში ბევრი არ დარჩება საინგილოში ქალი თუ კაცი, რომელსაც ჩემი მოთხრობა არ მოესმინოს და არ დაეხსომოს“ (გოგებაშვილი, 1990/II: გვ. 210).

მოთხრობის გამოქვეყნებას კრიტიკული წერილით გამოეხმაურა გიორგი წერეთელი. მან ნაწარმოების სიუჟეტის რამდენიმე შტრიხი დაიწუნა და არაბუნებრივ, ხელოვნურად შეთხზულ ამბად გამოაცხადა იგი.

გიორგი წერეთელთან პოლემიკის დროს იაკობი აყალიბებს ჩვენთვის საყურადღებო რამდენიმე მოსაზრებას, რომლებშიც ასახულია მისი ღრმა ერუდიცია და ის დიდი ეროვნული მნიშვნელობაც, ისტორიის აღორძინებას რომ ეკისრებოდა. კერძოდ, გ. წერეთლის ბრალდებაზე - „მეფე ერეკლე და ინგილო ქალი“ ტენდენციურად არის დაწერილიო - პასუხობდა: „დიახ, ჩემი მოთხრობა განსაკუთრებული მიზნით არის დაწერილი... ჩვენს ახლანდელ მდგომარეობაში, როდესაც კავკასიის ერთა შორის გაცხარებული ბრძოლა ემუქრება ქართველობის საბოლოო დაცემას, მიწასთან გასწორებას, სრულიად უგულო ეგოისტი უნდა იყოს ქართველი მწერალი, რომ მისდევდეს პრინციპსა: კაცია და გუნებაო, ხელოვნება ხელოვნებისათვისო. ამ პრინციპს შეიძლება ადგილი მიეცეს მხოლოდ მაშინ, როდესაც მშვიდობით გავალწევთ აწინდელს, მეტად საშიშარს ხანას ჩვენის ცხოვრებისას. იქამდინ კი ყოველი პოეტი და ლიტერატორი უნდა სწერდეს მას, რაც ქართველს გონებას უნათლებს... და ხდის კარგად შეიარაღებულ და მარჯვე მეომრად სასტიკ საარსებო ბრძოლაში“ (გოგებაშვილი, 1940/II: გვ. 117).

ისტორიისადმი იაკობის დამოკიდებულება, მასში, ძირითადად, ეროვნული იდეოლოგიის გაძლერების საშუალების ხედვა, აგრეთვე, ამ ტენდენციით იაკობისაგან ნიკო მარის კრიტიკა, გაკიცხა ივანე ჯავახიშვილმა 1904 წელს გამოქვეყნებულ ნაშრომში „მამულიშვილობა და მეცნიერება“.

ივ. ჯავახიშვილი იაკობს აკრიტიკებდა ისტორიისადმი „ადვოკატური გამოსარჩლებისათვის“. თვლიდა, რომ: „ბ-ნ გოგებაშვილისებური ისტორია უფრო ნაციონალური ხოტბაა, ვიდრე მეცნიერება“ (ჯავახიშვილი, 1904: გვ. 8). ასეთი

პათოსით დანერგილი ისტორია, ივ. ჯავახიშვილის თქმით, რაელურად ვერ ასახავს წარსულს, და, შესაბამისად, ყალბი დებულებების განზოგადებით კი არ ეხმარება, არამედ ვნებს თანამედროვეობას, დათვურ სამსახურს უწევს თვით ეროვნული გრძნობების განმტკიცებასაც. ისტორიას კვლევის საკუთარი საგანი აქვს და მომავალი თაობებისათვის განკუთვნილ სასარგებლო რჩევათა კრებულს არ წარმოადგენსო, მიუთითებდა ივ. ჯავახიშვილი.

ჩვენი აზრით, ასეთი მკაცრი შენიშვნების საფუძველს ნაკლებად იძლეოდა ი. გოგებაშვილის მიდგომა ისტორიისადმი. იაკობი არ ამტკიცებდა საპირისპიროს, იგი, უბრალოდ, სავსებით სწორად მიუთითებდა, რომ ისტორიას, რა თქმა უნდა, ობიექტურს, არსებული ვითარების გამო, უნდა დაკისრებოდა განსაკუთრებული ეროვნულ-აღმზრდელობითი ფუნქცია.

ისტორიის მნიშვნელობა, იაკობის აზრით, იმითაც გამოიხატებოდა, რომ იგი წარმოადგენს კავშირს თანამედროვეობასა და წარსულს შორის, რომლის გარეშე არ იქმნებოდა თაობათა შემოქმედებითი მემკვიდრეობითობა. ეს უწყვეტი კავშირი მას დიდმნიშვნელოვან ფაქტორად ესახებოდა ეროვნული თავისთავადობის შენარჩუნებისა და ერის შემდგომი განვითარების პერსპექტივების თვალსაზრისით (გოგებაშვილი, 1954/III: გვ. 246).

ისტორიის მნიშვნელობის განმარტებასთან ერთად, იაკობი საყურადღებო თვალსაზრისებს გამოთქვამდა ისტორიის თეორიული საკითხების მიმართაც. ის ისტორიას მოვლენათა კანონზომიერ მსვლელობად განიხილავდა. საკაცობრიო პროგრესი კი შინაგანი კანონებით განპირობებულ დინამიურ პროცესად ჰქონდა წარმოდგენილი.

თერგდალეულთა შეხედულებათა სისტემაში ვხდებით მეცნიერულ პოზიციებს საზოგადოებრივ-ისტორიული განვითარების განმაპირობებელი რიგი ობიექტური ფაქტორების შესახებ. მაგალითად, ილია ჭავჭავაძე და იაკობ გოგებაშვილი აღიარებდნენ გეოგრაფიული პირობების გავლენას საზოგადოებაზე, თუმცა, გადამწყვეტ მნიშვნელობას ანიჭებდნენ ადამიანის შესაბამის აქტივობას (განათლებას, შრომას, უნარ-მიდრეკილებებს, სიახლისადმი ბუნებრივ ლტოლვას).

იაკობს ისიც სწორად ესმოდა, რომ ისტორია არ არის განვითარების უწყვეტი პროცესი. მეტიც, ცალკეული ეპოქები, კონკრეტული ისტორიული ინდივიდუუმები - ქვეყნები, ხალხები, კულტურები განვითარების მაგიერ უკუსვლას განიცდიან. მაგრამ თუ კაცობრიობის წარსულს ვრცელი დროითი დისტანციით განვჭრეტ, დავინახავთ, რომ ჩამორჩენა ახასიათებთ ისტორიის სუბიექტებს და არა მათ ერთობლიობას, არა კაცობრიობას, რომლის განვითარებაც დროში უსასრულოა. საერთო ჯამში, მიუთითებდა იაკობ გოგებაშვილი, ისტორიის მსვლელობისას ხდება საზოგადოებრივი ორგანიზაციის დაბალი ფორმების უფრო დაწინაურებულით შეცვლა, რაშიც ვლინდება კიდევ პროგრესის არა სწორხაზოვანი, მაგრამ შეუქცევადი და ლოგიკური ხასიათი.

საერთოდ, თერგდალეულთა მხრიდან კაცობრიობის პროგრესის შინაარსზე საუბრისას ყურადღება მახვილდება მისი შედეგების მიმართებაზე ადამიანის ზნეობრივ სამყაროსთან. თერგდალეულები ოპტიმიზმის ნიადაგზე დგანან,

მათთვის საზოგადოების ზნეობრივი განწყობა განვითარების ზოგადი დიალექტიკის ნაწილია და ამდენად, ზნეობის პროგრესირების თეზისსაც აღიარებენ. მათი აზრით, ისტორიული განვითარების კვალდაკვალ იცვლება საზოგადოების ბუნებაც, ჩნდება ახალი მიდრეკილებები, უფრო ჰუმანური და ჯანსაღი ტენდენციები, სრულყოფას განიცდის სოციალური გარემო, მატერიალური მდგომარეობის გაუმჯობესებას თან სდევს ხალხის ცნობიერების ზრდა, ადამიანთა შორის ურთიერთობების გაჯანსაღება და პირიქით: საზოგადოების განწყობილება, მისი ზნეობრივი სამყარო საგრძნობ გაველენას ახდენს ისტორიის მსვლელობაზე. ასეთია თერგდალეულთა ისტორიულ-ფილოსოფიური მრწამსი და ეს მრწამსი ერთნაირი სიმკვეთრითაა გამოხატული ილიას, აკაკის, ნიკო ნიკოლაძისა და იაკობ გოგებაშვილის პუბლიცისტურ მემკვიდრეობაში.

თერგდალეულებს სერიოზული წვლილი მიუძღვით საქართველოს ისტორიის წყაროების მოძიებასა და მათ პოპულარიზებაში. განსაკუთრებულ მნიშვნელობას ანიჭებდნენ ისინი ზეპირსიტყვიერი მასალების შეკრებასა და შესწავლას. მათ ცალკეულ გამონათქვამებში, ისტორიულთან ერთად, ხალხურ გადმოცემათა ზნეობრივ დატვირთვაზეცაა ყურადღება გამახვილებული. გასათვალისწინებელია იაკობ გოგებაშვილის აზრიც: „ხალხის სიტყვიერების ნაწარმოები არის დიდი საუნჯე საზოგადოდ მწერლობისა და საკუთრად პედაგოგისათვის. ყოველი განათლებული საზოგადოება ცდილობს შეჰკრიბოს ყოველგვარი სიტყვიერი ნაწარმოები ხალხისა და საყოველთაო საკუთრებად აქციოს“ (ფონდი - 1944/2"11).

იაკობის სწორი მითითებით ძველი გადმოცემები პირვანდელი სახით მესტიერების, მეფანდურების, ცნობილ სახალხო თქმულთა - მოშაირეთა მახსოვრობას უფრო შემორჩენოდნენ. „ჩამწერო“ ხანდაზმულ ქალთა მოგონებებისთვისაც უნდა მიექციათ ყურადღება — რადგან „ისინი არიან გამოთხოვილნი სხვადასხვა კუთხიდან, იციან სხვადასხვა ლექსები და ზღაპრები და მდიდარს სალაროს ხალხური პოეზიისას წარმოადგენენ“ (გოგებაშვილი, 1940/II: გვ. 441-492).

იაკობი ზეპირსიტყვიერების შემკრებთ იმ მოთხოვნასაც უყენებდა, რომ მათ უცვლელად, სიტყვა-სიტყვით უნდა ჩაენერათ სახალხო თქმულებანი. „დამწერმა თავის თავს ნება არ უნდა მისცეს მცირეოდენის ცვლილებების მოხდენისაცა. ადგილობრივი გამოთქმა, სიტყვები, სიტყვების დალაგება ფრაზებში, ფრაზების ერთმანეთთან დამოკიდებულება, -

ყველაფერი სასტიკად უნდა დაიცვას დამწერმა; ის ადგილიც კი არ უნდა შესცვალოს, რომელიც უაზრობად ერჩენება“.

საინტერესო მოსაზრებები აქვს გამოთქმული ი. გოგებაშვილს საქართველოს ისტორიის რიგ (მათ შორის დღემდე პრობლემატურ) საკითხებზეც. იგი ურარტუელთა ისტორიას ჩვენი უძველესი წარსულის კონტექსტში განიხილავდა და ვანის ტბის პირას აღმოჩენილი ძეგლები ადრეული ქართული კულტურის ნაშთებად წარმოედგინა: „უარატუელთა წინაპრობა მეტად დიდ პატივსა სდებს ქართველ ერსა... ისტორიულ ჭეშმარიტებად ითვლება წარჩინებულ ისტორიკოსებისა-

გან, რომ ურარტელები იყვნენ ქართველთა ერის მონათესავე წინაპრები" (გოგებაშვილი, 1990/II: გვ. 300).

ჩვენი ისტორიის გარიჟრაჟზე სამაგალითო მეფედ იაკობ გოგებაშვილი ფარნავაზს მიიჩნევდა და რეალობად იღებდა ქართული საისტორიო ტრადიციის ცნობებს მის შესახებ, იმ განსხვავებით, რომ ანბანის შექმნას კატეგორიულად არ უკავშირებს ფარნავაზის მოღვაწეობას.

ვახტანგ გორგასლის მეფობის შეფასებისას იაკობ გოგებაშვილი აღნიშნავდა: მეფის ბრძოლას ირანელ დამპყრობთა წინააღმდეგ და მის აღმშენებლობით ღონისძიებებს, რაც მართლაც მნიშვნელოვანი იყო ქვეყნის შემდგომი მოღონიერებისათვის. ვახტანგ გორგასლის როლის სათანადო ღირსებით შეფასების პარალელურად სამართლიანია იაკობის შენიშვნა, რომ ძველი ქართული მწერლობა გაზვიადებულ ცნობებს გვანვდიდა მეფის შესახებ (გოგებაშვილი, 1958/VI: გვ. 663).

იაკობ გოგებაშვილი მაღალ შეფასებას აძლევს კლასიკური ხანის ქართულ კულტურას (გოგებაშვილი, 1958/VI: გვ. 678). მისი მითითებით, საზოგადოებრივი განვითარების საერთო დონე ლოგიკურად აისახა ორ ყველაზე არსებით ფენომენში - დანინაურებულ მნიგნობრობასა და განათლებაში. სავსებით სწორად უნდა ჩაითვალოს იაკობ გოგებაშვილის აზრი, რომ საზღვარგარეთ გაშლილი საგანმანათლებლო სამუშაოების მასშტაბებს მტკიცე საძირკველს განათლებისადმი თვით ქართველი ხალხის შინაგანი სწრაფვა, მისი მიღების დაუოკებელი ნყურვილი უმზადებდა (გოგებაშვილი, 1989/I: გვ. 166-167). განათლებისადმი ასეთი დამოკიდებულებით, მასზე დღენიადაგ ზრუნვით, სახელმწიფო ბოლო დრომდე იმკიდა კიდევ სასურველ შედეგს: - „ყველა ამის შემდეგ თამამად შეგვიძლია დავერწმუნოთ იმ მომსწრე პირთ, - წერდა იაკობი, - რომელნიც ამბობენ, რომ ამ საუკუნის დამდეგს გლეხკაცების კარგმა დიდმა ნაწილმაც კი იცოდა წერა-კითხვა; ქალაქებში კი, რომელნიც წიგნის ცოდნის სიყვარულით მუდამ გამოჩენილი იყვნენ, წერა-კითხვის უცოდინარს ძნელად შეხვდებოდა კაცი" (გოგებაშვილი, 1989/I: გვ. 168).

საქართველოს სამეფო-სამთავროებად დაშლის მიზეზებზე საუბრისას იაკობი გამოყოფს რამდენიმე ძირეულ მომენტს. ის რენტაბელურ მეურნეობას, საერთო ეკონომიკურ მდგომარეობას და საბოლოო ჯამში, სოციალურ სამართლიანობას განმსაზღვრელ მნიშვნელობას ანიჭებდა ქვეყნის ძლიერებისათვის. შესაბამისად, სოციალურ-ეკონომიკური ურთიერთობების მსხვერველაში ხედავდა იაკობი საქართველოს დაუძლურების ერთ-ერთ სერიოზულ მიზეზს. ასევე დაუძლურება-დაქსაქსვის მიზეზად ასახელებს გარეშე მტრების გამანადგურებელ შემოსევებს და ამ შემოსევებით ძალამიცემული ცენტრიდანული ძალების აქტიურ მოქმედებას. საყურადღებოა, რომ იაკობი საქართველოს დაშლის მიზეზებს მიმდინარე გლობალურ მოვლენათა (ბიზანტიის დაცემა, მაჰმადიანური სამყაროს აგრესიის ზრდა...) კონტექსტშიც გაიაზრებს, რაც, თავისთავად, შიდა პოლიტიკურ ვითარებასაც უკიდურესად ამწვავებდა (გოგებაშვილი, 1989/I: გვ. 186).

საქართველოს ჩამორჩენის მნიშვნელოვან წინაპირობად, იმდროინდელი ნეგატიური პროცესებიდან გამომდინარე, იაკობ გოგებაშვილი განათლებისა და კულტურის დაქვეითებასაც ასახელებს: „ქართველების ერთობა მოისპო მას უკან, როცა განათლება ჩაქრა ჩვენს ქვეყანაში ველურ მტერთა ხანგრძლივი მბრძანებლობის გამო“ (გოგებაშვილი, 1958/VI: გვ. 693). მიუხედავად ჩამორჩენისა, მიუთითებს იაკობი, საქართველოში კვლავაც ძლიერად იჩენდა თავს წარსულის მდიდარი კულტურული ტრადიციები, სულიერი ყოფის მაღალი ფორმები, რაც სიმტკიცეს მატებდა ქართველი ხალხის თავდადებას მოძალებულ მტრების წინააღმდეგ. სწორედ ამ საგანმანათლებლო ტრადიციების გაგრძელებად ესახებოდა იაკობს XVIII საუკუნის დასაწყისში, მნიშვნელოვანი მეფის ვახტანგ VI-ის მიერ გატარებული ღონისძიებები, რამაც გარკვეული დროით მართლაც გამოაცოცხლა ქართული კულტურა და ისტორიული აზროვნება (გოგებაშვილი, 1958/VI: გვ. 693).

იაკობ გოგებაშვილი საკმაოდ კრიტიკულად ეკიდებოდა ერეკლე მეორის საგარეო პოლიტიკას. ის საქართველოზე ირანის აგრესიის უკიდურეს გამწვავებას და მისით გამოწვეულ ტრაგიკულ პროცესებს რუსეთზე ორიენტირებული პოლიტიკით პროვოცირებულად თვლიდა. მიუთითებდა, რომ ასეთი ჯიქური პოზიცია (რომელიც პოლიტიკური ლავირების საშუალებასაც გვიკარგავდა) საერთო ვითარებიდან გამომდინარე არ იყო გამართლებული: „განათლების სხივები წინანდელზე უფრო ეფინებოდა საქართველოს, - წერს იაკობი, - მეთვრამეტე საუკუნის ქარიშხალი წიავის ძალით მაინც აღწევდა ჩვენამდის და ჩვენი ქვეყანა მოძრაობაში მოჰყავდა, აფხიზლებდა. გარეშე მტრებიც გვისუსტდებოდნენ... დღეს თუ ხვალ, საქართველოს ერი ერთობას ლიტონი მჭერმეტყველებით კი აღარ მოითხოვდა, იგი მოითხოვდა მუქართ, ძალის მოხმარებით შემუსრავდა ყოველგვარ უკულმართობას, რომელიც კი მისი წადილის წინააღმდეგობას გაბედავდა“ (გოგებაშვილი, 1952/I: გვ. 361-362).

ერეკლე მეფის უპატიებელ შეცდომად თვლიდა იაკობი იმერეთის სამეფოს შემოერთებაზე უარის თქმას, ასევე მემკვიდრეობის წესის შეცვლას, რასაც შიდა პოლიტიკური ვითარების უკიდურესად გამწვავება მოჰყვა (გოგებაშვილი, 1989/I: გვ.180).

მიგვაჩნია, რომ ზემოთ მოხმობილი მსჯელობები ბევრ საინტერესო, საეჭვო საკითხს აჩვენებს შეიცავენ. ამასთან, ჩვენი აზრით, ერეკლე მეორის მეფობისადმი გამოთქმული მკაცრი კრიტიკული ტონი უფრო თანამედროვე ვითარების სიმძიმით იყო განპირობებული და სინამდვილეში რუსული კოლონიალიზმის გაკიცხვას გულისხმობდა, ვიდრე უშუალოდ მეფისას. მით უფრო, რომ იაკობი საგანგებოდ აღნიშნავდა ერეკლე მეფის მრავალ ღირსებასაც.

ამრიგად, იაკობ გოგებაშვილი ისტორიას, მეცნიერულთან ერთად, პრაქტიკულ მნიშვნელობასაც ანიჭებდა: აღიარებდა წარსულისა და თანამედროვეობის მჭიდრო კავშირს, წარსულის ცოდნის მნიშვნელობას ერის შემდგომი განვითარების პერსპექტივების დასახვისათვის. იაკობი თვლიდა, რომ ცალკეული ხალხების ეთნო-ფსიქოლოგიური ნიშან-თვისებები ხანგრძლივი ისტორიული პრო-

ცესების შედეგად ყალიბდება, და რომ ისტორიის დავინწყება, საკუთარი წარსულისადმი გულგრილი დამოკიდებულება ერის განადგურების ნიშანია.

ლიტერატურა

- გოგებაშვილი, 1952/I - ი. გოგებაშვილი. თხზულებანი. ტ. I. თბილისი, 1952.
- გოგებაშვილი, 1954/III - ი. გოგებაშვილი. თხზულებანი. ტ. III. თბილისი, 1954.
- გოგებაშვილი, 1958/VI - ი. გოგებაშვილი. თხზულებანი. ტ. VI. თბილისი, 1958.
- გოგებაშვილი, 1989/I - ი. გოგებაშვილი. რჩეული თხზულებანი. ტ. I. თბილისი, 1989.
- გოგებაშვილი, 1990/II - ი. გოგებაშვილი. რჩეული თხზულებანი. ტ. II. თბილისი, 1990.
- გოგებაშვილი, 1990/III - ი. გოგებაშვილი. რჩეული თხზულებანი. ტ. III. თბილისი, 1990.
- გოგებაშვილი, 1990/IV - ი. გოგებაშვილი. რჩეული თხზულებანი. ტ. IV. თბილისი, 1990.
- გოგებაშვილი, 1990/V - ი. გოგებაშვილი. რჩეული თხზულებანი. ტ. V. თბილისი, 1990.
- გოგებაშვილი, 1940/II - ი. გოგებაშვილი. რჩეული ნაწერები. ტ. II. თბილისი, 1940.
- გოგებაშვილი, 1904 - ივ. ჯავახიშვილი. მამულიშვილობა და მეცნიერება. თბილისი, 1904.
- ფონდი, 1942/2 - ხელნაწერთა ინსტიტუტი. ი. გოგებაშვილის ფონდი. 1944/2.

Davit Malazonia

Full professor of the Ilia State University

Iakob Gogebashvili as a Historian

Iakob Gogebashvili had connected the extension of struggle for independence with the reviviscence of national consciousness, patriotic feeling. In this regard he assigned a high priority to the drawing up of the objective, scientific course of the history of Georgia, which, even without embellishment, is full with the examples of heroic self-sacrifice for the native land. Namely the true history could spread the real knowledge among the people and by means of this to educate young people with the hope of nation's awakening and the spirit of corresponding activity.

Keen interest of Iakob Gogebashvili in the history didn't set a goal of reconstruction of the past. He had realized the great importance of past experience in the solution of problems of modern age, he just wanted by the means of study of the history "not to revive the deceased, but to lead out the alive from the bog" (Iakob). History and his knowledge is the most important precondition of further development of ethnic psychology, establishment of national character, monolithic status of its will. When burying the history, any people loses national features, future landmarks, basically caused by the history and enters the way of degradation – this is Iakob's attitude in relation to history.

Namely the deep knowledge of historical evidence allowed Iakob Gogebashvili, along with like-minded persons, to repel not so rare attacks of falsifiers of Georgian history. Iakob stood against nihilism in relation to Georgian nation and its past, which didn't recognize the importance of historical heritage, didn't see its educational power. Iakob also criticized Marxist nihilism against our past, that caused its cosmopolite aspirations. Groundless, unfounded attitude of historians who falsify our past (Senkovsky, Pogodin, Patkanov...) has been reasonably denied by Iakob and contemporary Georgian researchers basing on serious scientific data, original surveys and foreign historians' writings. Iakob impeccably specified the hidden agenda of falsifiers – to seed among the people the feeling of despair, acceptance with the fate by diminution of our past, and declaring of its nothingness.

